

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Recep Tayyip Erdogani juhitud Türgi liikumine
mittedemokraatliku režiimi poole aastatel 2002-2018

Bakalaureusetöö

Inga Tarlap

Juhendaja: Alar Kilp, PhD

Tartu, 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /

ERDOGAN'S TURKEY TRANSITIONING TO NON-DEMOCRATIC REGIME IN YEARS 2002-2018

Inga Tarlap

Summary

The subject of the bachelor thesis is Erdogan, and the events of the Turkish state under his government. Recep Tayyip Erdogan is the Turkish President and a former prime minister, who has gradually expanded his powers which is confirmed by the 2017 constitutional referendum in Turkey which resulted in Erdogan getting executive presidency in Turkey. The author of this thesis examines Erdogan's controlled regime in Turkey through four prerequisites which may change the state's regime. These are economic hardships, mobilization of people or social groups, international pressure and the weakening of the regime.

The paper consists of three parts. In the first part of the thesis which is the conceptual framework, the author gives an overview of the democratic state regime and non-democratic regime authoritarianism and how the change of state regime from democratic to non-democratic is possible. The second part of the thesis analyzes whether the change in the Turkish regime is happening and, if so, the last part discusses which regime it is transitioning into. The main research question is: Is there a possibility of a change of regime in Erdogan's Turkey, and if there is, what would be the new regime it is transitioning into?

This work uses both academic sources and other reliable sources like articles from the Economist, BBC, Human Rights Watch and Freedom House.

Sisukord

Sisukord	4
Sissejuhatus	5
1. Režiimimuutuste teooria	6
1.1 Demokraatia tunnused	6
1.2 Režiimi siirded	10
2. Režiimi muutus	11
2.1 Majanduslikud raskused	12
2.2 Mobilisatsioon	15
2.3 Rahvusvaheline surve	16
2.4 Režiimi lõhestatus	17
3. Riigikorra käsitus	18
3.1 Universaalne valimisõigus, poliitiline pluralism, valitsuse läbipaistvus ja õigusnormid	22
3.2 Tsiviilõigused, ühinguvabadus ning autonoomia ja inimõigused	24
3.3 Uus riigi režiim	25
Kokkuvõte	27
Kasutatud kirjandus	28

Tabelid ja graafikud

Tabel 1. Demokraatia indikaatorid	7
Graafik 1. Tööpuudus Türgis	12
Graafik 2. Inflatsioon Türgis	13
Graafik 3. Türki liiri väärtus USA dollari kohta	14
Tabel 2. Demokraatlike indikaatorite võrdlus	18

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö käsitletavaks juhtumiks valis autor Recep Tayyip Erdogani juhitud Türgi riigi režiimi muutuse aastatel 2002-2018. See tähendab, et antud uurimistöö fookus on ühel konkreetset riigil ning ajaperioodil.

Antud riik on autori poolt valitud, sest esiteks on tegu NATO liikmega ja pikaajalise Euroopa Liidu kandidaatriigiga. See asjaolu peaks tegema Türgis toimuva kõigile NATO ja Euroopa Liidu riikidele väga tähtsaks. Tegemist on ka regionaalse suurriigiga ja riigiga, mis seisab Euroopa Liidu ning sõjakolleteks olnud Iraagi ja Süüria vahel, millega Türgi on kui barjäär sõjapõgenike ja Euroopa Liidu riikide vahel, mis veelgi suurendab Türgi riigi tähtsust praegustes oludes. Teiseks põhjuseks miks antud riik sai autori poolt valitud on see, et Recep Tayyip Erdogan on Türgis koondanud endale läbi valijate toetusele tugeva presidendivõimu ning on riigis läbi viimas ühiskondlikke ümberkorraldusi. Seda kinnitab ka 2017. aastal Türgi riigis toimunud referendum korraldamine ja selle tulemused, mille alusel sai Recep Tayyip Erdogan endale presidendina suuremad volitused.

Töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas ehk kontseptuaalses raamistikus annab autor ülevaate erinevatest riigi režiimidest ning sellest, kuidas on riigi režiimi muutumine üldse võimalik. Töö teises osas viib autor läbi analüüsi, kus üritatakse välja selgitada kas Erdogani Türgis on režiimi muutuseks eeldused olemas ning lõpuks vaadatakse mis suunas on režiim Türgis muutunud?

Bakalaureusetöö peamine uurimisküsimus on, et kuidas ja mis suunas on muutunud Erdogani juhitud Türgi ning mis on olnud selle põhjused, ajendid ning tingimused? Käesolevas töös on kasutatud Türgi riiki käsitlevaid akadeemilisi artikleid ning ka muid erinevaid artikleid ning raporteid mis pärinevad allikatest nagu Economist, BBC, Freedom House ning Human Rights Watch.

1. Režiimimuutuste teooria

1.1 Demokraatia tunnused

Et oleks võimalik analüüsida millise režiimi poole on siirdumas Recep Tayyip Erdogani juhitud Türgi riik on vaja uurida millised on erinevad võimalikud riigi režiimid ja nende käsitlused ning kuidas riigi režiim üldse muutuma hakkab. Käesolevas peatükis luuakse kontseptuaalne raamistik, millele toetudes viiakse läbi hilisem riigipõhine analüüs.

Esiteks vaatleme riigijuhtimise vorme.

Demokraatliku riigikorra üheks põhitahuks on see, et see on valitsemisviis, kus riigi valitsejaid ja liidreid saab rahvas panna otseselt vastutama oma tegevuste eest (Schmitter & Karl, 1991: 76). Lisaks sellele on demokraatlikus riigis olulisel kohal ka ausad ja vabad valimised, kus kodanikud saavad anda oma hääle ning sellega koos ka oma heakskiidu või hukkamõistu riigijuhi või riigijuhtide käitumisele (Schmitter & Karl, 1991: 77-78).

Väikseim pakett demokraatia olemasoluks on Robert Dahli sõnastuses see, et riigi põhiseaduses peab olema tagatud kontroll valitsuse otsuste üle, rahva esindajad valitakse regulaarselt toimuvate vabade valimiste kaudu, peaaegu kõigil täiskasvanutel on valimisõigus ning ka õigus kandideerida valimistel, riigi kodanikel on eneseväljendusõigus, alternatiivne informatsioon on seadusega lubatud, kodanikel on õigus grupeeruda ning luua organisatsioone, rahva poolt valitud esindajad võivad vastu võtta otsuseid ilma, et nad peaksid aru andma kellelegi, kes ei ole valitud esindaja ning valitsev riigikord peab olema iseseisev (Dahl, 1982: 11).

Tabel 1. Demokraatia indikaatorid

DEMOKRAATIA INDIKAATORID	MÕÕDETAVID TUNNUSED
Tagatud vabad ja õiglased valimised	<ul style="list-style-type: none"> • Täidesaatev ning seadusandlik võim on valitud läbi vabade ja õiglaste valimiste • Õiglased valimisseadused ning raamistik on rakendatud erapooletute juhtorganite poolt
Poliitiline pluralism	<ul style="list-style-type: none"> • Inimestel on õigus asutada erinevaid poliitilisi grupeeringuid ning konkureerida teiste grupeeringuta, ilma, et süsteem neile selleks takistusi seaks • Opositsioonil on võimalus oma võimu valimiste kaudu suurendada • Inimesed on oma poliitilistel valikutes vabad ilma, et mõni võimukas grupp neid mõjutaks • Kõikidel esindusgruppidel on olemas poliitilised - ning valimisõigused
Valitsuse läbipaistvus	<ul style="list-style-type: none"> • Valitsuse poliitika määrab vabalt valitud valitsusjuht ja riigi seadusandlikud esindajad • Korruptsioonivastased meetmed on tugevad ning efektiivsed • Valitsus tegutseb läbipaistvalt ning avatult
Tagatud tsiviilõigused	<ul style="list-style-type: none"> • Vaba ja sõltumatu meedia

	<ul style="list-style-type: none"> ● Õigus praktiseerida oma isiklike uskumisi nii avalikult kui privaatset ● Haridusvabadus ● Haridussüsteem peab olema vaba poliitilisest doktriinist ● Inimesed on vabad väljendamaks oma vaateid, ilma, et peaks kartma tagajärgi
Tagatud ühinguvabadus	<ul style="list-style-type: none"> ● Vabadus korraldada kogunemisi ● Vabadus asutada valitsusväliseid organisatsioone ● Vabadus asutada töolis-ning kaubandusühinguid
Tagatud õigusnormid	<ul style="list-style-type: none"> ● Sõltumatu kohtusüsteem ● Nõuetekohane menetlus tsiviil - ja kriminaalasjades ● Kaitse füüsilise jõu ebaseaduslike kasutamise eest ● Seadused tagavad elanikkonna erinevate segmentide võrdse kohtlemise

<p>Tagatud isiklik autonoomia ja inimõigused</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Üksikisikutel on liikumisvabadus, sealhulgas võime muuta oma elukohta, tööd või haridust ● Üksikisikud saavad kasutada omandiõigust ja asutada eraettevõtteid ilma riiklike või mitteriiklike osalejate põhjendamatu sekkumiseta ● Üksikisikutel on isiklikud sotsiaalsed vabadused, sealhulgas abielupartneri valik ja perekonna suurus, kaitse koduvägivalla eest ja kontroll oma väljanägemise üle ● Inimestel on võrdsed võimalused ja on vabad majanduslikust eksploatatsioonist
--	--

Allikas: Freedom House, 2018.

Mittedemokraatlikest riigivormidest võib välja tuua autoritaarsuse, kus võib eksisteerida üsna laialdane sotsiaalne ja majanduslik pluralism, mis on sageli enne autoritaarse režiimi tekkimist jäänud ning samuti ei ole autoritaarse riigikorra poliitilisel süsteemil eraldi ideoloogiat, kuid on omapäraseid motiivid, retoorika, või narratiiv (Linz & Stepan, 1996: 44). Autoritaarses riigis on üldjuhul üks kindel valitsev liider või väike grupp juhtivaid isikuid (Linz & Stepan, 1996: 45). Selles poliitilises süsteemis järgib juht mingeid norme kuid poliitilise mobilisatsiooni vähesus ja poliitilise süsteemi vähene vabadus eristab autoritaarset režiimi demokraatiast (Linz & Stepan, 1996: 44). Seega on näha, mis erinevaid režiime eristab ning millele peaks keskenduma kui analüüsida mõnes riigis valitsevat poliitilist süsteemi.

1.2 Režiimi siirded

Teine oluline aspekt, millele keskenduda on see kas on täidetud eeldused režiimi muutuseks. Peamiselt võib välja tuua tähtsamate soodustavate teguritena majanduslikud raskused (Gill, 2000: 10), poliitilise mobilisatsiooni (Gill, 2000: 13), rahvusvahelise surve (Gill, 2000: 18) ja režiimi lõhenemise (Gill, 2000: 25).

Ehk et ükski riik või režiim saaks hakata liikuma ühest riigijuhtimise vormist teise on vaja nende tegurite mõju. Seega analüüsid mõnda riiki on vaja vaadata kas mõni eelmainitud tingimustest on täidetud. Kõigil neil teguritel on erinevad põhjused miks nad režiimi siiret alustavad.

Näiteks majanduslikud raskused riigis viivad tihti majanduskriisi ning kui režiim siiski sellest hoolimata püsima jääb, peab valitsev eliit tegelema majanduslike raskustega enne kui see seab küsimuse alla valitseva režiimi enda (Gill, 2000: 10). Siiski, majanduslikel raskustel on tihti olnud otsene efekt nii poliitilisele eliidile ja režiimile üldisemalt (ibid), kuna õõnestab valitsejate autoriteeti, näitab neid halvemast küljest ning võib luua ka konflikti valitsuse ja kaubandussektori vahel, vähendab valitseja legitiimsust, mis võib viia ka valitseva juhi või grupi hulgas kriisini (Gill, 2000: 11-12). Seega võib järeldada, et majanduslikud raskused loovad nii valitseja kui juhtimisstiilile väljakutse, mis võib kogu režiimi muutuse esile kutsuda

Poliitiline mobilisatsioon, nagu näiteks erinevate huvigruppide koondumine, võib kaasa tuua riigi režiimi lagunemise või muutumise, sest see annab hääle inimrühmadele, kes on valitsuse poolt alla surutud, ning kes soovivad vaidlustada valitsuse tegevust (Gill, 2000: 13). Lisaks otsitakse viise kuidas kaasata populatsiooni või vähemalt osakesi sellist riigi poolt loodud organisatsioonidesse nagu näiteks noorteorganisatsioonid, majandusühingud, naisõiguslased, spordiühingud ja muud sarnased organisatsioonid. Selliste organisatsioonide eesmärgiks on hoida rahvast mobiliseerituna ning see on laiemalt seotud ka režiimi püsimisega (Gill, 2000: 14-15). Rahvusvahelist survet nähakse peamiselt teisese faktorina riigi režiimi muutuses, välja arvatud juhul kui alustatakse sõda, mille puhul võib rahvusvaheline kogukond lihtsalt jõuga juhi oma positsioonilt kõrvaldada (Gill, 2000: 18-19). Loomulikult võivad välised jõud sekkuda riigisisesse protsessi valitseva režiimi kukutamisel, näiteks kehtestatud majandussanktsioonidega, kuid lõpliku kriisi ning riigikorra kokkukukkumiseni viib siiski riigi enda sisepoliitika

(Gill, 2000: 20).

Neljas aspekt režiimi siirdel, milleks on režiimide lõhestatus, viib valitseva režiimi sisemise konfliktini, mis segab riigi funktsioneerimist ning on riigi režiimi lagunemise osas äärmiselt suure mõjuga (Gill, 2000: 25). Tekkinud konflikti on pea võimatu või väga raske lahendada nii, et valitsev riigikord ei muutuks (ibid). See kuidas režiim lõheneb on oluline ka uue riigikorra kujundamisel (ibid). Ainsad juhtumid kus riigi režiimi lõhenemine ei ole olnud instrumentaalne selle režiimi kukutamisel, on olnud juhud, kus režiim hävitati sõjaväe poolt, kuid isegi nendel juhtudel oli see tihti juba nõrgestatud sisemise lõhenemise tõttu (ibid).

Sellest saab järeldada, et kui riigis valitsev režiim on majanduslikult jõukas või riigil suuremad majanduslikud probleemid puuduvad, kodanikkond ei mobiliseeru või ei mobiliseeru ühtselt valitsuse vastu, sõda režiimile ei kuulutata ning režiim ise on ühtne, siis režiimi muutust ei tohiks tekkida.

Toetudes eelmainitud autorite definitsioonidele ja selgitustele on võimalik selgitada välja kas käsitletavas riigis on olemas eeldused režiimi muutuseks või nihkeks ning seejärel uurida riigi või režiimi käitumist ja sildistada see vastavalt kas demokraatlikuks või autoritaarseks.

2. Režiimi muutus

Käesolevas peatükis analüüsib autor kas Recep Tayyip Erdogani juhitud Türgi riigis on täidetud kõik neli eelnevalt Graeme Gill'i poolt välja toodud eeldust režiimi muutuseks.

2.1 Majanduslikud raskused

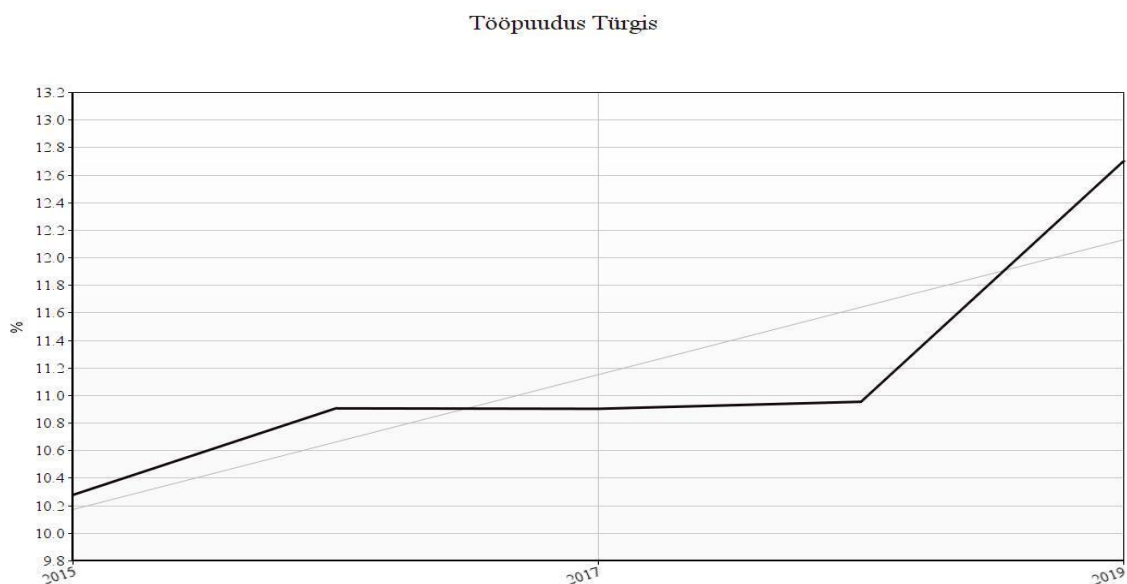
Üks põhjustest, mis võib riiki viia režiimi siirdeni, on riigi majanduslikud raskused ning nendest tulenev majanduskriis.

Erdogan tuli võimule 2002. aasta üldvalimistel, kui võideti riigi esimene parlamentaarne enamus peale 11. aastat. Suurt võitu peeti protestiks eelmise valitsuse halva majandusliku juhtimise vastu (Wilks, 2018).

Ajavahemikul 2002 kuni 2011 oli riigi keskmine majanduskasv keskmiselt 5,2%. See on viimase kuue aasta jooksul tõusnud 6,7 protsendini, mis on võimaldanud Türgil ühineda G20-ga (Ayesh, 2018). 17 aasta jooksul, mil Erdogan on riiki juhtinud, on Türgi oma majanduse suuruse poolest maailmas 17. kohal, mida peegeldas ka riigi kodanike heaolu (Wilks, 2018)

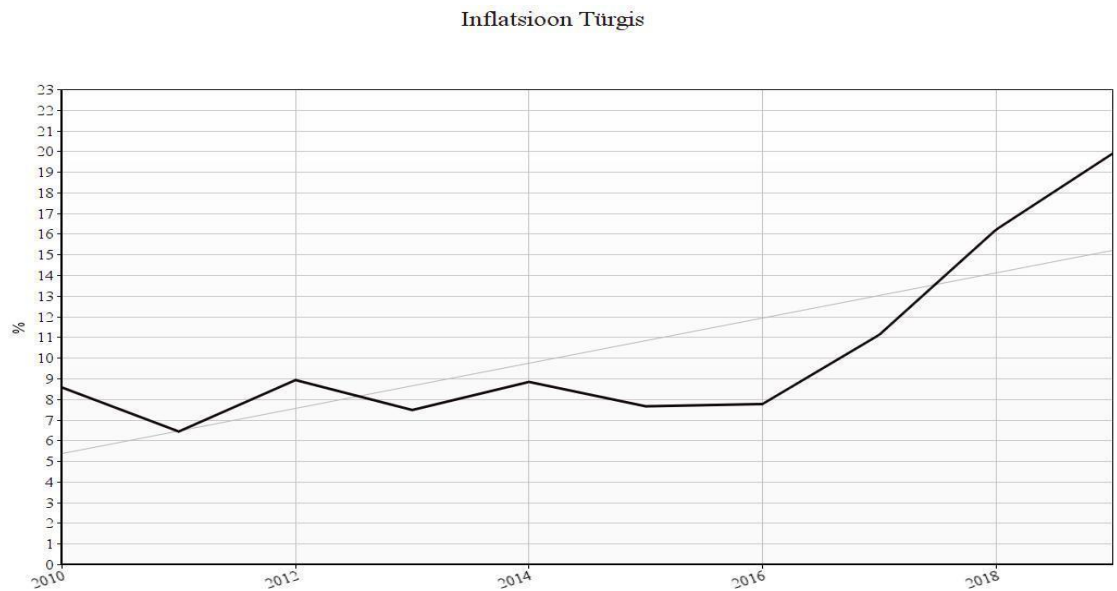
President Recep Tayyip Erdogan on lubanud tugevamat majandusprogrammi, et seljatada riigi majanduslangus (Miller, 2019). Riigis valitseb tööpuudus ja inflatsioon on ligi 20 protsenti, mis on kõrgeim tase üle kümne aasta (ibid).

Graafik 1. Tööpuudus Türgis

Allikas: Ceicdata.com, 2019.

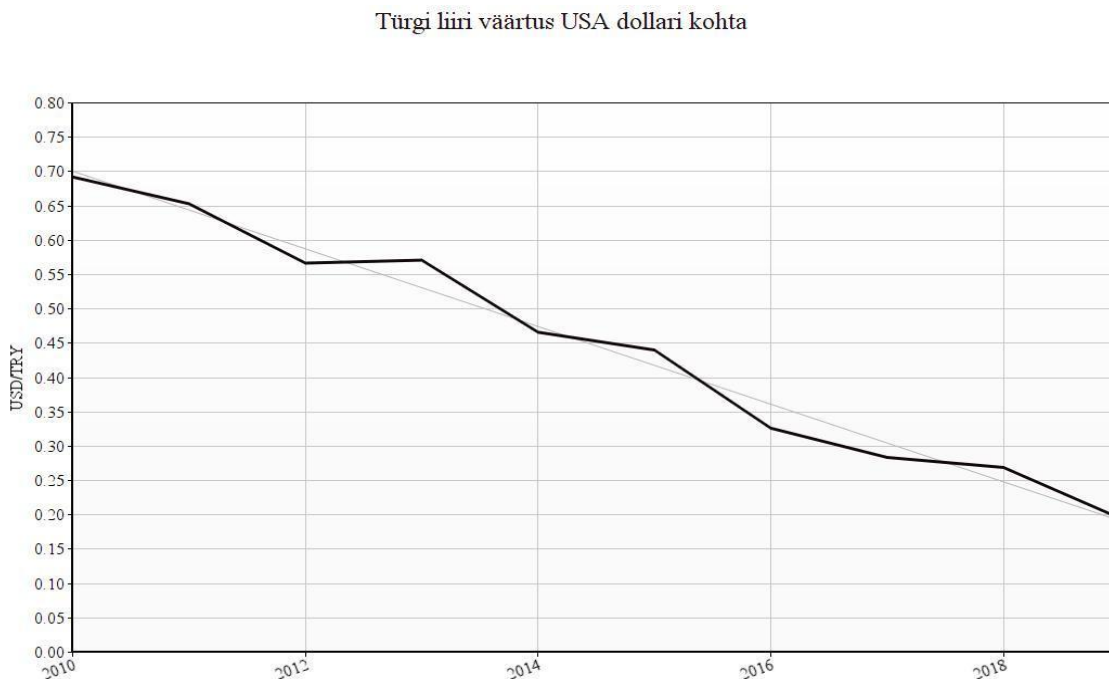
Graafik 2. Inflatsioon Türgis

Allikas: Inflation.eu, 2019.

Kuna inflatsioon on kasvanud, on liiri väärtus vastavalt vähenenud (Miller, 2019). Kümme aastat tagasi maksis dollari veidi alla kahe Türgi liiri (ibid). Tänavu, aastal 2019 kui Türgi liir taas langeb, on vahetuskurss lähemal kuuetele liirile dollari kohta (ibid).

Graafik 3. Türgi liiri väärtus USA dollari kohta

Allikas: Investing.com, 2019.

Erdogan ei soovi tõsta liiri intressimäärasid, kuna see vähendab riigi majanduskasvu veelgi, kui keskpank suurendaks laenuvõtmise kulusid, survestaks see Türki pankasid ning iga kord kui keskpank intressimäärasid suurendab, tõstab see pankade kulutusi ilma tulusid suurendamata, mille tulemuseks on krediidikriis Türgis (Miller, 2019). Praeguseeni on see strateegia toimunud, samuti aitas see Erdoganil võita 2017. aasta referendumit ja 2018. aasta presidendivalimisi, kuid olukord on peagi muutumas (ibid).

Sündmused Türgis alates Erdogani võimuletulekust näitavad, et majanduslike näitajate halvenemise tõttu loodi soodne pinnas režiimi vahetuseks, milleks oli Erdogani juhitud režiim, kes tagas majandusliku edu mitmeteks aastateks. Seda ainult seniks kuni Türgit tabas uus majanduslik liiri kriis. Erdogan peab tegelema Türgi majanduslike raskustega enne kui see seab küsimuse alla tema valitsusrežiimi, kuna majanduslikel raskustel on tihti olnud otsene efekt nii poliitilisele eliidile kui režiimile üldisemalt. See läheb ka kokku Gill'i välja toodud mudeliga kuna Erdogani partei kaotas tänavu valimistel kontrolli Istanbuli ja Ankara linnavolikogude üle (The Economist, 2019). See võib olla märk sellest, et Erdogan on kaotamas oma autoriteeti riigi majanduslike probleemide tõttu. Kuna aga Erdogani valitsus on eelnevast valitsusest autoritaarsem, ei pruugi see olla

märk sellest, et Erdogani režiim on tagasi astumas. Halvema majandusliku olukorra tõttu võib ta tahta hoopis oma võimu riigi veel laiendada, kui vaja, siis seda näiteks sõjaväe abiga.

2.2 Mobilisatsioon

Sunniitliku islami väärtused on muutunud peamiseks elemendiks, mis määratleb Erdogani perioodil rahva mõistet (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1822). Islami ideoloogiat on praktiseerima hakatud nii sise- kui ka välispoliitikas. Seda on taaselustatud nii rahvuslikus hariduses, rahvuspühadel, meedias ja telesaadetes (ibid).

Praegune valitsev režiim võitles aeglaselt, kuid kindlalt ilmalike põhimõtete vastu, millel Türgi suhted põhinesid (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1823). Oluline osa oli luua ideaalne Türgi kodanik, projekt, mille esmakordselt viisid läbi Kemalid (ibid). Selle projekti raames alustas režiim „jumaliku põlvkonna” loomist, mis teeniks nende ideoloogilisi eesmärke, kasutades usuasjade direktoraati selle riigi ideoloogia võimendajana (ibid). Režiim reformis ka Türgi haridussüsteemi. Riiklik haridusprogramm tühjendati filosoofiast, ilmalikest põhimõtetest ja Darwinist ning on nüüd täis religiooni ja ajalugu, mis austab džihaadi ja märtrisurma (ibid).

Islamism näitas ennast ka partei välispoliitikas (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1823). Erdogan tõi oma retoorikas tagasi religioosse tsivilisatsiooni lääne vastu (ibid). Erdogan ja tema kontrolli all olev meedia levitavad pidevalt püha sõja tähtsust moslemite ning kristliku lääne vahel (ibid). Erdogan rõhutab ka oma retoorikas sunniitliku islami eraldatust, mis tekitab pidevat konflikti Türgis shiaitide ja sunniitide vahel (ibid).

Veelgi enam, uus islamism on kujunenud uueks ja radikaalseks retoorikaks, mis on täis märtrisurma hiilgust, pidevaid üleskutseid massilisele ohverdamisele nii islami kui ka Türgi kaitseks sise- ja välismaiste uskumuste vastu ning ühiskonna populistlikku kihutustööd riigi esinduste kaudu (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1823).

Türgi erinevad arvamused on teinud avaldusi ka tekkiva radikaalse islamistliku retoorika toetuseks. Avaldused ründavad aborti, naiste õigusi ja kristlikke uusaasta pidustusi (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1823). Lisaks on kasutatud ka retoorikat, et

demoniseerida režiimi vastaseid, näiteks kurdi natsionaliste ja Güleniste ning nimetatud neid ketseriteks (ibid).

Rahva mobiliseerimine toetudes islamile on kindlasti seotud Erdogani režiimi tugevnemisega. Tänu islamiliku ideoloogia vastandamisele läänega suurendab ta Türgi riigi islamilikku identiteeti, mis ühendab tõenäoliselt ka rahvast. Islam, mis oli aastaid Türgis teiseseks, on nüüd saanud endale uue jõu kuna rahvast kaasatakse riigi ellu, luues valitsuse poolt erinevaid islamistlike ühendusi (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1823). Näiteks Türgi valitsuse poolt loodud noorteorganisatsioonid on samuti täis islamistlikku propagandat (ibid). Autori arvates saaksid koonduda ka näiteks abordivastased grupid, sunni islami sektid ning kurdivastased grupid. Kuna selle eesmärgiks on hoida rahvast mobiliseerituna, siis võib öelda, et mobilisatsiooni punktis on Türgi näitel järgitud Gill'i mudelit.

2.3 Rahvusvaheline surve

Türgi on kogenud rahvusvahelist survet, eriti oma riigi majandussektoris. Näiteks juulis 2018, kehtestas USA president Trump Türgis olevate inimõiguste rikkumiste tõttu täiendavatest majanduslikest sanktsioonidest; kahekordistades imporditud Türgi terase tariifid 50 protsendini ning alumiiniumi tariifid 20 protsendile (Gall & Ewing, 2018).

Lisaks on halvenenud Euroopa Liitu ja Türgi suhted, ning liitumisläbirääkimised on jäänud toppama (Human Rights Watch, 2019). Erdogani Prantsusmaa viisidi ajal, 2018. aasta jaanuaris, sõnas president Emmanuel Macron, et Türgil ei ole hetkel inimõiguste rikkumiste tõttu väljavaadet Euroopa Liiduga ühineda (ibid).

Erdogan ei ole oma võimu suhtes järeleandmisi teinud (Gall & Ewing, 2018).. Ta süüdistab välisriikide võime majanduskriisi korraldamises, ja lubades mitte alluda lääne survele ning väidab, et need riigid kes usuvad, et suudavad meid majandussanktsioonidega mõjutada, eksivad (ibid).

Rahvusvaheline surve on Gill'i (2000) järgi teisene faktor riigikorra siirde tekkeks, ning seda on näha ka Türgi näitel. Teiste riikide valitsusjuhid on küll üritanud erinevate

valitsuslepete ning sanktsioonidega hoida ära Türgi riigikorra muutumist autoritaarseks, kuid Erdogani sõnul see teda ei mõjuta, seega selle punkti järgi ei toimu Türgi riigis siiret ei toimu.

2.4 Režiimi lõhestatus

Poliitiline režiim on alates 2013. aasta Istanbulis toimunud Gezi protestidest alates olnud opositsioonijõudude vastu lõhestatud (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1818). 2013. aasta Gezi protestide ajal tapeti mitmeid Öigluse ja Arengu Partei vastaseid ning sajad said haavata, sealt edasi, 2013. aasta detsembris näitasid mitmed politseiuuringuid Erdoğan ja kolme kabineti ministri seotust nende protestidega, kuid valitsev režiim keeldus lubamast oma eliidi uurimist (ibid). Erdoğan kirjeldas uurimisi Güleni liikumise poolse riigipöördena ning algatas viimase suhtes laiaulatusliku operatsiooni (ibid).

Pärast 2016. aasta juulis toimunud riigipöörde ebaõnnestumist jõudis vahistamine massidesse ning Erdoğan ja Öigluse ja Arengu Partei kasutasid riigipöördekatset massilise kinnipidamise põhjenduseks (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1818). 2017. aastal teatas Amnesty International, et vahistatud on mitmed politseiametnikud, õpetajad, arstid, akadeemikud ja inimesed kõigil kesk- ja kohaliku omavalitsuse tasanditel (ibid). Tagakiusatud olid ka mitmed kohtunikud ja prokurörid (ibid).

Neljas aspekt, ehk režiimi lõhestatus on Türgi näitel riigis olemas. Tekkinud konflikt Güleni pooldajate ning Erdogani vahel on eskaleerunud selliseks, et Recep Tayyip Erdogan teostab oma võimu vangistades või kiusates taga tema vastaseid jõude riigiametis olevate töötajate abiga. Võib oletada, et kui Erdogan lubaks oma riigis sõnavabadust ning ei vangistaks valitsusevastaseid isikuid, satuks ohtu tema positsioon riigi valitsejana.

3. Riigikorra käsitus

Sõltuvalt sellest, et nii majandusliku seisukorra, mobilisatsiooni kui ka režiimi lõhestatuse tõttu peab töö autor tõenäoliseks režiimi muutust on vaja leida millise riigijuhtimise vormi suunas Türgi tundub liikuvat.

Et analüüsida millise riigijuhtimise režiimiga on Türgi puhul tegemist, on kõigepealt välja selgitada kas valitsuse tegevus riigis demokraatlik või mittedemokraatlik ning seejärel leida tunnustuse alusel režiim.

Tabel 2. Demokraatlike indikaatorite võrdlus

DEMOKRAATIA INDIKAATORID	MÕÕDETAVAD TUNNUSED	TÜRGI 2002	TÜRGI 2018
Tagatud vabad ja õiglased valimised	<ul style="list-style-type: none"> • Täidesaatev ning seadusandlik võim on valitud läbi vabade ja õiglaste valimiste • Õiglased valimisseadused ning raamistik on rakendatud erapooletute juhtorganite poolt 	Valimised olid vabad ja õiglased ning sekulaarne sõjavägi ei sekkunud.	Ei olnud täielikult vabad valimised kuna meedia polnud erapooletu ning vastaskandidaate kiusati taga, rünnati ning ahistati.
Poliitiline pluralism	<ul style="list-style-type: none"> • Inimestel on õigus asutada erinevaid poliitilisi grupeeringsid ning konkureerida teiste 	Poliitilisele pluralismile viitavad tegurid olid selgelt olemas, kuna uustulnuk AKP võitis valimised ning inimesed said vabalt valimistel osaleda	Poliitiline pluralism ei olnud tagatud kuna opositsioonijuhete arreteeriti ning kiusati

	<p>grupeeringuta, ilma, et süsteem neile selleks takistusi seaks</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opositsioonil on võimalus oma võimu valimiste kaudu suurendada • Inimesed on oma poliitilistel valikutes vabad ilma, et mõni võimukas grupp neid mõjutaks • Kõikidel esindusgruppidel on olemas poliitilised - ning valimisõigused 	<p>ilma mõne võimuka poliitilise grupi poolt mõjutamata.</p>	<p>taga.</p>
<p>Valitsuse läbipaistvus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Valitsuse poliitika määrab vabalt valitud valitsusjuht ja riigi seadusandlikud esindajad • Korruptsiooni vastased meetmed on tugevad ning efektiivsed • Valitsus tegutseb läbipaistvalt ning avatult 	<p>Valitsuse tegevus oli enamjaolt läbipaistev kuna poliitika määras vabalt valitud riigijuht, samas ei tunnistanud valitsus inimõiguste rikkumisi mis oli täide viidud sõjaväe poolt, seega ei olnud valitsuse tegevus täielikult avatud.</p>	<p>Valitsuse tegevus ei olnud läbipaistev kuna kontroll valitsuse tegevuse üle puudus, samuti olid ebaausad riigijuhi valimised, mistõttu valitsuse tegevus kindlasti ei olnud avatud.</p>

Tagatud tsiviilõigused	<ul style="list-style-type: none"> ● Vaba ja sõltumatu meedia ● Õigus praktiseerida oma isiklike uskumisi nii avalikult kui privaatselt ● Haridusvabadus ● Haridussüsteem peab olema vaba poliitilisest doktriinist ● Inimesed on vabad väljendamaks oma vaateid, ilma, et peaks kartma tagajärgi 	Ajakirjandusvabadus oli limiteeritud, kuid toimus väike progress seadusepõhiste edusammudega tsiviilõigustes.	Puudus täielik ajakirjandusvabadus ning inimesed ei olnud vabad väljendamaks oma vaateid.
Tagatud ühinguvabadus	<ul style="list-style-type: none"> ● Vabadus korraldada kogunemisi ● Vabadus asutada valitsusväliseid organisatsioone ● Vabadus asutada töölis- ning kaubandusühinguid 	Ühinguvabadus oli enamjaolt tagatud. Koguneda soovijatel ei olnud vaja ametlikku luba valitsuselt, et kogunemisi korraldada, kuid ametivõimud võivad avaliku korra huvides ühinemisvabadust piirata. Mõnede eranditega oli töölistel võimalik moodustada ühinguid ning streikida.	Ühinguvabadus ei olnud tagatud kuna ametiühingud on nõrgad ning toimub pidev valitsuse vastutegevus ametiühingute tegevusele.
Tagatud õigusnormid	<ul style="list-style-type: none"> ● Sõltumatu kohtusüsteem ● Nõuetekohane menetlus tsiviil- ja kriminaalasjades 	Õigusnormid ei olnud täielikult tagatud. Kohtunikud ning nende otsused seadustes on mõjutatud valitsuse poolt.	Õigusnormid ei olnud jätkuvalt täielikult tagatud. Kohtusüsteem ja

	<ul style="list-style-type: none"> • Kaitse füüsilise jõu ebaseaduslike kasutamise eest • Seadused tagavad elanikkonna erinevate segmentide võrdse kohtlemise 		seadused on demokraatliku riigikorraga vastuolus.
Tagatud isiklik autonoomia ja inimõigused	<ul style="list-style-type: none"> • Üksikisikutel on liikumisvabadus, sealhulgas võime muuta oma elukohta, tööd või haridust • Üksikisikud saavad kasutada omandiõigust ja asutada eraettevõtteid ilma riiklike või mitteriiklike osalejate põhjendamatu sekkumiseta • Üksikisikutel on isiklikud sotsiaalsed vabadused, sealhulgas abielupartneri valik ja perekonna suurus, kaitse koduvägivalla eest ja kontroll oma väljanägemise üle • Inimestel on 	Tehti edusamme isikliku autonoomia ja inimõigustega tegelemisega, kuigi esines ka puudujääke.	Inimeste isikliku autonoomias ja inimõigustes esines palju puudujääke.

	võrdsed võimalused ja on vabad majanduslikus t ekspluateerimi sest		
--	--	--	--

Allikas: Freedom House, 2002; 2003; 2018; 2019.

3.1 Universaalne valimisõigus, poliitiline pluralism, valitsuse läbipaistvus ja õigusnormid

2002

Demokraatlikus süsteemis valitakse valitsus vabade ning õiglaste valimistega (Freedom House, 2018). 2002. aasta valimised Türgis hinnati vabadeks ning õiglasteks kuna need olid esimesed valimised kuhu ei sekkunud riigi toleajane sekulaarne sõjavägi (Freedom House, 2003).

2002. aastal oli kohtunike sõltumatus mitte täielikult tagatud kuna kohtunikud olid mõjutatud valitsuse poolt läbi kohtunike ning prokuröride üldkogu, kes määrati ametisse presidendi otsusega (Freedom House, 2002). Seega võib öelda, et riigi demokraatlike õigusnormide täitmisega esines probleeme.

Poliitiline pluralism oli enamjaolt tagatud, kuna uustulnukana kandideerinud Arengu ja Õigluse parteil oli samasugune võimalus nagu teistel parteidel endale läbi valimiste poliitiliste võimu juurde, kuigi neid üritati valimistelt kõrvaldada (Freedom House, 2003). Samuti ei olnud valimised mõjutatud mõjuka institutsiooni, näiteks sõjaväe poolt, mis oli varem mitmel korral juhtunud (ibid).

2018

2018. juunis aastal võitis Recep Tayyip Erdogan taas riigis presidendivalimised ning tema partei Öigluse ja Arengu Partei kontrollib parlamenti koalitsioonis koos Natsionalistliku Liikumise Parteiga (Freedom House, 2019). Valimised viidi aga läbi ebavõrdsel tasandil, kuna meedia ei olnud sõltumatu, seda Arengu ja Öigluse partei kasuks, ning vastaskandidaate hirmutati, rünnati ning ahistati (ibid). Selle punkti järgi ei olnud Türgi riigis aset leidnud valimised vabad ning õiglased, lisaks ei olnud kodanikel võrdset õigust valimistel kandideerida kuna neid saboteeriti riigi poolt, mis näitab seda, et toimunu oli vastuolus demokraatliku riigikorraga.

2017. riiklike valimistega heaks kiidetud põhiseaduslikud muudatused, kehtestasid uue presidendi valitsemise süsteemi, mis laiendas täitevvõimu oluliselt ja kõrvaldas peaministri ametikoha (Freedom House, 2019). President võib nüüd otsustada määrata ja nimetada ametisse erinevaid ametnikke ja kohtunikke, kes ametikoht näeb ette sõltumatut järelevalvet (ibid). Sellest saab järeldada, et puudub riiklik kontroll valitsuse tegevuse üle.

2018. aasta Türgis ei ole täielikult tagatud ka poliitiline pluralism, kuna Türgi opositsioonijuhtidele esitati terve 2018. aasta vältel süüdistusi ning toimusid ka pidevad arreteerimised (Freedom House, 2019). Septembris mõisteti kurde pooldava Rahvademokraatliku partei juht ning presidendikandidaat Selahattin Demirtaş terroriaktide eest süüdi ja mõisteti vangi, endine Vabariiklaste Rahvapartei seadusandja Eren Erdem arreteeriti juunis terroristliku organisatsiooni väidetava toetamise ja valitsuse tunnustaja paljastamise eest (ibid).

Indikaatorite muutus

Kui 2002 aastal oli riigi kodanikel tagatud universaalne valimisõigus ning valimised olid vabad ning õiglased ja valijaid ei mõjutatud, siis 2018. aasta valimised seda ei olnud. Poliitiline pluralism oli 2002. aastal samuti enamjaolt tagatud, uutel või opositsiooni parteidel oli võimalus endale valimiste kaudu rohkem võimu kindlustada. Võrdluses 2002 aastaga kiusati enne 2018. aasta valimisi opositsioonijõude taga mis vähendas nende võimalusi valimistel ning riigis üleüldiselt. 2002. aasta valitsuse tegevuses esines mõningaid probleeme kohtunike sõltumatuse ning valitsuse avatud tegevusega, kuid

2017. aastal halvenes olukord veelgi, kui toimunud valimistega kindlustas president Erdogan endale veel rohkem võimu kohtute üle, mis läheb vastuollu demokraatlike normidega. Sellest saab järeldada, et nii õiglaste valimiste, valitsuse läbipaistvuse kui ka poliitilise pluralismi ja õigusnormide punktist on Türgis demokraatia nõrgenenud ning kaldunud ebademokraatliku režiimi poole.

3.2 Tsiviilõigused, ühinguvabadus ning autonoomia ja inimõigused

2002

2002. aasta Türgis oli ajakirjandusvabadus limiteeritud, kuid olid toimunud mõningad seadusepõhised edusammud tsiviilõigustes ja ühinguvabadustes mis puudutasid soolist võrdõiguslikkust, sõnavabadust ja avalikke kogunemisi ning ühinemisi (Freedom House, 2003). Näiteks said naised ametlikult meestega võrdõiguslikkuse ning mõningate erdanditega legaliseeriti ka töölisühingud ja kollektiivid ning tööliste õigused streigile (ibid).

Meediavabaduse kaitseks oli tolleaegne president Sazar 2001. aastal pannud veto peale ka valitsuse otsusele karmistada valvet ringhäälingute üle, kuna see oleks ohustanud sõnavabadust (Freedom House, 2003). Probleeme esines endiselt nõrgemate isikute kaitsega tagamisega, näiteks naiste kaitsega koduvägivalla ees (ibid).

2018

Kodanikuvabaduste vähenemine jätkus 2018. aasta jooksul kiires tempos (Freedom House, 2019). Tihti arreteeri ajakirjanike ning sotsiaalmeedia kasutajaid kes olid valitsuse suhtes kriitilised, samuti karmistati piiranguid avalikele kogunemestele ning ametiühingutele (ibid). Kuigi mõned iseseisvad ajalehed ja veebisaidid töötavad jätkuvalt, seisavad nad silmitsi tohutu poliitilise survega ning neile esitatakse tihti kriminaalseid süüdistusi (ibid). Peale 2016. aasta riigipöördekatset on lõpetanud tegevuse enam kui 150 meediaväljaannet (ibid). Lisaks on ametiühingute nõrkus ja valitsuse kasvav valmisolek tegutseda organiseeritud tööjõu vastu õõnestanud võrdseid võimalusi

ning kaitset majandusliku ekspluateerimise ja tööohtude eest (ibid)

Valitsus ei ole näidanud välja ka huvi haavatavate isikute kaitsmiseks sundabielude ja koduvägivalla eest (Freedom house, 2019). Lapsabielud, mida sageli viiakse läbi mitteametlikel usulistel tseremooniatel, on laialt levinud ning Süüria põgenikud näivad olevat selles praktikas eriti haavatav inimgrupp (ibid).

Indikaatorite muutus

Võrdluses 2002. aastaga näitavad indikaatorid 2018. aastal kaldumist mittedemokraatliku riigi režiimi poole. Kuigi mõlemal aastal oli probleeme ajakirjandusvabadusega ning inimõiguste kaitsega, tehti 2002. aastal püüdlusi demokraatia poole, seadustes nii ametiühingud, avalikud kogunemised kui ka sooline võrdõiguslikkus, samas kui 2018. aastal piiranguid neis kategooriates karmistati, lisaks esines 2018 ka valitsuse vastutegevust tsiviilõigustele ning ühinguvabadustele. Kuna peale 2016. aasta riigipöördekatset on lõpetanud 2018. aastaks tegevuse enam kui 150 meediaväljaannet võib autori arvates järeldada, et ka sõnavabaduse piiranguid on karmistatud. Sellest saab järeldada, et Türgi on võrreldes 2002. aastaga muutunud nii tsiviil - ja inimõigustes kui ka ühinguvabadustes mittedemokraatlikumaks.

3.3 Uus riigi režiim

Sõltuvalt sellest, et nii majandusliku olukorra, poliitilise mobilisatsiooni kui ka režiimi lõhestatuse punktid näitavad, et režiim on võrreldes 2002. aastaga muutumas ebademokraatlikumaks on vaja näidata, millise mittedemokraatliku režiimi poole Türgi siirdumas on.

Mittedemokraatlikest riigivormidest võib välja tuua autoritaarsuse. Esimeseks autoritaarsuse tunnuseks on, et riigis on üldjuhul üks kindel valitsev liider või valitsev grupp (Linz, Stepan, 1996:45). Türgi puhul on selleks Erdogan, kes on kindlustanud endale tugeva presidendivõimu, mille volitusi ta laiendas 2017. aasta valimistel (BBC, 2017).

Autoritaarses režiimis võib olla ka üsna laialdane sotsiaalne ja majanduslik pluralism, mis

on sageli enne autoritaarse režiimi tekkimist jäänud (Linz & Stepan, 1996: 45). Türgi riigi puhul võib täheldada, et kuigi poliitilisi ja sotsiaalseid õigusi on piiratud nagu töös varasemalt välja toodi, siis majanduslikult on tegemist vabaturumajandusega (Index of Economic Freedom, 2019).

Autoritaarse riigikorra poliitilisel süsteemil ei ole kujunenud eraldi ideoloogiat, kuid on omapäraseid motiivid, retoorika, või narratiiv (Linz & Stepan, 1996: 44). Türgi puhul on eraldi retoorikaks islam, mida rakendatakse riigis valitseva eliidi poolt eesmärgiga see taaselustades paljudes igapäevaelu aspektides (Yilmaz & Bashirov, 2018: 1822). Autoritaarsele korrale omane vähene sõnavabadus ning inimõiguste puudumine riigis on samuti Türgis aktuaalne (Freedom House, 2019), seega võib Türgis rakenduvat uut riigikorda pidada autoritaarseks.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö teemaks olu Erdogan ja sündmused Türgi riigis tema valitsuse all. Recep Tayyip Erdogan on Türgi president ja endine peaminister, kes on järk-järgult oma volitusi laiendanud, mida kinnitab ka Türgi 2017. aasta põhiseaduse referendum, mille tulemusena sai Erdogan endale Türgis täidesaatva presidendivõimu.

Töö esimeses osas anti ülevaade erinevatest riigi režiimidest ning sellest millistel tingimustel saab režiim muutuda. Töö teises osas viis autor läbi analüüsi kus selgitas välja kuidas ja mis moodi on riigi režiim Türgis muutunud.

Tulemustest selgus, et režiimi muutuses Türgis mängivad rolli nii riigis valitsevad majanduslikud raskused seoses liiri kukkumise, inflatsiooni ning tööpuudusega, islamit propageeriv mobilisatsioon kui ka režiimi lõhestatus Recep Tayyip Erdogan pooldajate ning opositsiooni vahel. Kuna esimesest peatükist selgus, et režiimi muutus Türgi riigis on võimalik, vaatas antud töö autor ka riigi olukorda nii aastal 2002 kui ka aastal 2018 ning leidis, et riigis toimunud muutuste alusel on riik muutunud ebademokraatlikumaks ning on kõige tõenäolisemalt liikumas autoritaarse režiimi poole kuna seal toimuvad sündmused vastavad kõige enam just autoritaarse riigikorra käsitlusele.

Kasutatud kirjandus

Ayesh, Mohammed (2018) "Why the Arabs like Erdogan" Saadaval: <https://www.middleeastmonitor.com/20180704-why-the-arabs-like-erdogan/> Kasutatud: 05.05.2019.

BBC (2017) "Turkey referendum: Erdogan hails "clear" win in vote of now powers" Saadaval: <https://www.bbc.com/news/world-europe-39612562> Kasutatud: 05.05.2019.

Ceicdata.com (2019) "Turkey Forecast: Unemployment rate" Saadaval: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/turkey/forecast-unemployment-rate> Kasutatud: 01.05.2019.

Economist (2019) "Erdogan loses Istanbul and Ankara" Saadaval: <https://www.economist.com/europe/2019/04/01/erdogan-loses-istanbul-and-ankara> Kasutatud: 06.05.2019.

Freedom House (2002) "Turkey" Saadaval: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2002/turkey> Kasutatud: 05.05.2019.

Freedom House (2003) "Turkey" Saadaval: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2003/turkey> Kasutatud: 05.05.2019.

Freedom House (2018) "Methodology" Saadaval: <https://freedomhouse.org/report/methodology-freedom-world-2018> Kasutatud: 05.05.2019.

Freedom House (2019) "Turkey" Saadaval: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/turkey> Kasutatud: 05.05.2019.

Gill, Graeme (2000) "The Dynamics of Democratization: Elites, Civil Society and the Transition Process", London: Macmillan, 7-79.

Gall, Carlotta; Ewing, Jack (2018) The New York Times "Tensions between Turkey and US soar as Trump orders new sanctions" Saadaval: <https://www.nytimes.com/2018/08/10/business/turkey-erdogan-economy-lira.html> Kasutatud: 02.05.2019.

Human Rights Watch (2019) "Turkey" Saadaval: <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/turkey> Kasutatud: 01.05.2019.

Index of Economic Freedom (2019) "Turkey" Saadaval: <https://www.heritage.org/index/country/turkey> Kasutatud: 01.05.2019.

Inflation.eu (2019) "Historic Inflation Turkey" Saadaval: <https://www.inflation.eu/inflation-rates/turkey/historic-inflation/cpi-inflation-turkey.aspx> Kasutatud: 01.05. 2019.

Investing.com (2019) "TRY USD chart" Saadaval: <https://www.investing.com/currencies/try-usd-chart> Kasutatud: 01.05.2019.

Linz, Juan J., Stepan, Alfred (1996) "Problems of democratic transition and consolidation Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe" The John Hopkins University Press: Baltimore and London.

Miller, Chris (2019) "Erdogan is writing checks the Turkish economy can't cash" Saadaval:<https://foreignpolicy.com/2019/04/29/erdogan-is-writing-checks-the-turkish-economy-cant-cash/> Kasutatud: 06.05.2019.

Robert Dahl (1982) "Dilemmas of Pluralist Democracy" (New Haven: Yale University Press).

Schmitter, Philippe C.; Karl, Terry Lynn (1991) "What democracy is... and is not", *Journal of Democracy*, 2(3), 75-88.

Wilks, Andrew (2018) "What keeps Erdogan in Power" Saadaval: <https://www.aljazeera.com/indepth/features/recep-tayyip-erdogan-power-180527112426783.html> Kasutatud: 06.05.2019.

Yilmaz, Ihsan; Bashirov, Galib (2018) "The AKP after 15 years: emergence of Erdoganism in Turkey", *Third World Quarterly*, 39(9), 1812-1830.

Mina,

—,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

—,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____,

(juhendaja nimi)